

Agata Piasecka

Językowa eksplikacja uczucia strachu w ruszczyźnie

Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica Rossica 8, 64-71

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Agata Piasecka

Uniwersytet Łódzki

Katedra Językoznawstwa Instytutu Rusycystyki (Polska)

Językowa eksplikacja uczucia strachu w ruszczyźnie

W świetle rosyjskojęzycznych opracowań słownikowych¹ leksem *страх* posiada kilka znaczeń. Odpowiadają one właściwie potocznej wiedzy ludzi o tym nieprzyjemnym uczuciu. Celem artykułu jest ukazanie potencji semantycznej samego leksemu oraz językowe sposoby wyrażania uczucia w postaci frazeologizmów, przysłów, porzekadeł czy wyrażeń porównawczych.

Słowo *страх*, używane tylko w liczbie pojedynczej, oznacza 'состояние сильной тревоги и беспокойства от испуга, от грозящей или ожидаемой опасности, ужас'. W świetle zaprezentowanej definicji uczucia stanowiącego przedmiot niniejszych rozważań pole semantyczne *страх* mieści w sobie różne synonimy tego leksemu, takie jak *тревога, беспокойство, ужас, паника, испуг*, które jednak różnią się od siebie odcieniami znaczeniowymi. Wymienione uczucia wywołane bywają innymi przyczynami, mają odmienne następstwa, różnią się intensywnością oraz długością ich przeżywania. Jedne bywają odczuwane przez wszystkie istoty żyjące, inne – tylko przez człowieka. Niektóre można kontrolować, pozostałe natomiast pojawiają się nagle i bez udziału świadomości subiekta.

Rzeczowniki *тревога* i *беспокойство* nazywają stan lęku spowodowany niepewnością co do mających nastąpić wydarzeń. *Ужас* oznacza skrajną, niekontrolowaną formę strachu wywołanego przez nieoczekiwane zagrożenie. W podobny sposób pojawia się *испуг*. Stanowi on jednak niekontrolowaną, krótkotrwałą reakcję na konkretną przyczynę ocenianą jako sytuacja, która uniemożliwia pożądaną przez subiekta bieg wydarzeń. *Паника* oznacza raczej stan, a nie uczucie. Występuje ona jednocześnie u wielu osób z powodu odczuwania realnego bądź irracjonalnego zagrożenia i nie podlega kontroli. Jej efektem są nieprzemyślane działania, podejmowane spontanicznie, najczęściej oddalenie się od miejsca zagrożenia. *Страх* stanowi wynik kognitywnej oceny sytuacji, postrzeganej jako potencjalnie niebezpieczna. Kuzatorem omawianego uczucia mogą być różne zjawiska natury ogólnej, lęki związane z własną osobą, przedmiotami, innymi ludźmi, mogącymi okazać się kłopotliwymi pod jakimś względem. Wszystko to, jak ujawniają dane językowe, *наводит, нагоняет,*

¹ Большой толковый словарь русского языка, под ред. С. А. Кузнецова, Санкт-Петербург 2003; З. Е. Александрова, Словарь синонимов русского языка, Москва 1995; Словарь современного русского литературного языка, том 13, под ред. Г. А. Галавановой, Ф. П. Сороколетова, Москва-Ленинград 1963; Словарь русского языка в 4-х томах, под ред. А. П. Евгеньевой, Москва 1981-1984; Новый объяснительный словарь синонимов русского языка, под ред. Ю. Д. Апресяна, Москва 1997; Толковый словарь русского языка, под ред. Д. Н. Ушакова, том IV, Москва 1940.

возбуждает, вызывает страх. Inne wyrażenia dotyczące sytuacji odczuwania strachu znajdziemy w repertuarze rosyjskich frazeologizmów: *внушать страх (трепет, ужас) кому-либо, наводить (нагонять) страх (трепет, ужас) на кого-либо, вгонять в страх (в трепет) кого-либо.* Uczucie strachu może pojawić się nagle i wówczas uniemożliwia ono jakąkolwiek analizę sytuacji. Jednakże w przypadku lęku o mogące nastąpić nieprzyjemne okoliczności, subiektowi towarzyszy czynnik logicznego myślenia i przewidywania. Subiekt może wówczas podjąć próbę przeciwdziałania przyczynie strachu.

Potocznie używając metafory, mówi się, iż *страх орановује człowieka: страх напал, страх обнял, страх находит, страх забирает, страх нападает.* Może być *страх за кого-либо, что-либо, страх чего-либо, перед кем-либо, перед чем-либо.* Stąd mówi się: *страх за ребенка, страх за свои права, страх наказания, страх смерти, страх перед неизвестностью.* Leksem *страх* łączy się z rzeczownikami w różnych przypadkach. Poza tym sąsiaduje z czasownikami w formie bezosobowej: *страх потерять Анну, страх открыть глаза.* Czynność wyrażana bezokolicznikiem jest kauzатorem strachu. Słowo to może także tworzyć wyrażenia przyimkowe nazywające stan, w którym znajduje się lub działa subiekt, na przykład *со страха, со страху, со страхов (со страха скрылся за кустами), под страхом (не подходит к башне под страхом смерти), на страх, в страх кому-либо, страха ради (для примера и страха ради надо его повесить).* Uczucie strachu mogą nazywać też wyrażenia przyimkowe utworzone za pomocą innych leksemów (*быть в беспокойстве, в тревоге, в ужасе, прийти в ужас*), predykatywy nieczasownikowe (*страшно, тревожно*) albo połączenia peryfrastyczne (*чувствовать, испытывать страх, тревогу, ужас, беспокойство*). To, co wywołuje strach, może *быть, казаться страшным, пугать, страшить, тревожить, ужасать.* Stan strachu doświadczany przez człowieka wyrażają czasowniki *бояться, побаиваться, пугаться, страшиться, тревожиться, ужасаться, робеть.* O osobie wystraszonej mówi się *испуганный, встревоженный человек.* Imiesłowy przymiotnikowe opisują stan psychiczny wiążący się z obserwacją subiektu.

Leksem *страх* użyty w liczbie pojedynczej może oprócz stanu oznaczać jeszcze 'кто-либо или что-либо, представляющее угрозу для кого-либо', na przykład: *кнул – страх докучливых собак.* Poza tym słowo to może odnosić się do 'проявления тревоги, беспокойства': *в ее лице был страх, в его глазах белел страх.* Leksem *страх* może występować również w funkcji okolicznika (jako przysłówki) oraz orzeczenia (jako predykatywy). W pierwszym przypadku ma znaczenie 'очень, чрезвычайно, сильно' (*она страх любит конфетки, страх сколько съел*), w drugim natomiast – 'страшно' (*он ее любит – страх, она любопытна – страх*). Liczba mnoga *страхи* oznacza 'то, что вызывает сильную тревогу, беспокойство', na przykład: *рассказывать разные страхи, видеть страхи.* Tchorz to *трус* albo, używając gwary dziecięcej, *бойка*.

Pole semantyczne *страх* wypełniają liczne frazeologizmy i przysłowia² ilustrujące pełną gamę wyobrażeń i sposobów postrzegania opisywanego uczucia przez człowieka. O kimś odważnym mówi się, że jest *храброго десятка, о двух головах, не из робкого десятка, не из трусливого десятка*. O tchórzliwym odwrotnie – *робкого десятка, не о двух головах, не из храброго десятка, труслив как заяц*. Vojażliwą osobę określa się także mianem *заячья душа, мочальная душа, соломенная душа, заячья кровь, пуганая ворона*. Negatywne uczucie strachu bywa personifikowane w postaci s frazeologizowanego połączenia *страх на тараканьих ножках бродит*. Wać się to: *труса (трусу) праздновать, играть труса, поджать хвост, дрожать за свою (собственную) шкуру*. O intensywnym, panicznym strachu przed kimś albo przed czymś mówi się: *бояться как огня, бояться как черт ладана (ладану), бояться как самого черта, бояться как чумы, бояться как дьявол крестного знаменья, бояться как удара, шарахаться как от огня*. Jednostki komparatywne zawierają jako komponent bezpośredni kauzator uczucia. Strach, jak pokazują przykłady, wywoływany jest przez przedmioty, zjawiska lub istoty stanowiące obiektywne źródło zagrożenia dla subiekta. Przebywanie w ich otoczeniu zawsze będzie miało negatywne skutki. Strach niekiedy reguluje ludzkie zachowania, a nawet może być narzędziem manipulacji: *держатъ кого-либо в страхе; держатъ кого-либо под страхом; воспитывать в страхе божием 'в полной покорности, послушании'; принять что-либо на свой страх 'на свой ответ, на свою голову'; на свой страх и риск 'принимая на себя всю ответственность, все последствия'; отдать что-либо на чей-либо страх 'на чью-либо ответственность или ручательство'; под страхом чего-либо 'под угрозой'; страха ради иудейска 'из-за боязни перед кем-либо; из угодничества, подхалимства делать что-либо или поступать как-либо'*.

Strach powoduje zmiany w naturalnym działaniu ludzkiego ciała. Silnym emocjom, do których niewątpliwie należy strach, towarzyszą typowo wegetatywne symptomy, które zostały odzwierciedlone w językowym obrazie uczucia. Psychologowie grupują objawy strachu w trzech kategoriach. Pierwsza dotyczy napięcia ciała powodującego drżenie, drgawki, bóle, zmęczenie. Ponadto strach

² Jako źródła frazeologizmów i przysłów wykorzystano następujące opracowania: В. П. Жуков, М. И. Сидоренко, В. Т. Шкляров, *Толковый словарь фразеологических синонимов русского языка*, Москва 2005; В. И. Зимин, А. С. Спириин, *Пословицы и поговорки русского народа*, Москва 1996; А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский, К. Л. Киселева, *Словарь-тезаурус современной русской идиоматики*, под ред. А. Н. Баранова, Д. О. Добровольского, Москва 2007; В. И. Даль, *Пословицы, поговорки и прибаутки русского народа*, Санкт-Петербург 1997; А. К. Бирих, В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова, *Словарь фразеологических синонимов русского языка*, Москва 2009; В. П. Жуков, *Словарь русских пословиц и поговорок*, Москва 1998; Войнова Л. А., Жуков В. П., Молотков А. И., Федоров А. И., *Фразеологический словарь русского языка*, под ред. А. И. Молоткова, Москва 1978; *Фразеологический словарь русских говоров Сибири*, под ред. А. И. Федорова, Новосибирск 1983; *Фразеологический словарь русского литературного языка конца XVIII-XX вв.*, под ред. А. И. Федорова, Москва 1995; Аристова Т. С., Ковшова М. Л., Рысева Е. А., Телия В. Н., Черкасова И. Н., *Словарь образных выражений русского языка*, под ред. В. Н. Телия, Москва 1995; Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И., *Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник*, Санкт Петербург 1998.

może spowodować pobudzenie fizyczne oraz zmiany w funkcjonowaniu wewnętrznych organów człowieka, na przykład, przyspieszone bicie serca, problemy z oddychaniem, nadmierną potliwość, ból i zwroty głowy, wypieki, dreszcze itd. Niekiedy osoba doznająca strachu ma wrażenie tzw. gęsiej skórki oraz mrowienia. Jej źrenice rozszerzają się, powieki rozwierają, a gałki oczne wytrzeszczają. Wystraszony człowiek odczuwa chłód mogący pozbawiać go zdolności normalnego poruszania się czy rozmowy. Ostatnia kategoria obejmuje nadmierną czujność, przejawiającą się w zwracaniu uwagi na zdarzenia wewnętrzne i własne reakcje wewnętrzne, niezdolność do koncentracji, nadwrażliwość i trudności ze snem.

Większość opisanych symptomów została odzwierciedlona w rosyjskich frazeologizmach i paremiach. Człowiek odczuwający strach trzęsie się, drżą mu nogi: *родимчик приключился с кем-либо; дрожит (трясется) как заяц (как овечий, заячий хвост); дрожит, как осиновый лист; задрожали ножки у нашего Трошки; в дрожь брасает от страха; дрожмя дрожать; поджилки дрожат (трясутся); дрожь в коленках; ноги подкашиваются (подкосились); ноги стали ватными; на ватных ногах; слаб в коленках; колени трясутся (дрожат); трястись за свою шкуру; руки и ноги трясутся.* W efekcie drżenia i napięcia ciała osoba nie może normalnie rozmawiać: *язык отнялся; не смеет пикнуть; не смеет рта раскрыть; язык прилип к гортани.* Nie może też normalnie oddychać: *дух захватило (захватывает, занимается); не смеетдохнуть.* Strach wywołuje problemy z widzeniem oraz rozwarcie powiek: *глаза на лоб лезут; в глазах темнеет; у страха глаза велики; не взвидеть света.* Do wrażenia tzw. gęsiej skórki oraz odczucia jeżenia się włosów na głowie nawiązują jednostki: *мороз по коже (по спине) пробирает (продирает, подирает, дерет, пробегает, идет); мурашки бегают (ползают) по спине (по телу, по коже); покрыться гусиной кожей; волосы становятся (встают, поднимаются) дыбом; волосы шевелятся на голове.* Wystraszonemu może robić się zimno albo gorąco, gdyż gruczoły potowe w skórze produkują nadmierną ilość potu: *мороз по коже пробегает; обливаться холодным потом; бросает (кидает) в холодный пот; холодный пот прошиб; бросает то в жар, то в холод; зуб на зуб не попадает; стучать зубами.*

Na skutek odczuwanego zimna osoba doznająca strachu może odnosić wrażenie, iż ustają jej funkcje życiowe, strach ją paraliżuje i w efekcie nie może się ona normalnie poruszać: *кровь стынет (леденеет, холодеет) в жилах; сердце замирает; леденить сердце; мороз пополз по коже (спине); ни жив, ни мертв; держать руки по швам; как вкопанный.* Twarz takiej osoby staje się biała: *побледнел как мертвец; лица на нем нет; белый как полотно; бледен как смерть.* Bywa, że wystraszony człowiek jakby zamiera i nie potrafi ruszyć się z miejsca: *обмер со страху; стоит, как вкопанный.* Niekiedy natomiast na odwrót – ucieka jak najdalej od źródła strachu. Chęć oddalenia się od przyczyny wywołującej nieprzyjemne uczucie konceptualizowana jest w języku jako ucieczka: *дать стрекача; задать лопаты; унеси бог ноги; дай бог ноги; бежит во все лопатки, аж сверкают пятки; шапку в охапку – и был таков; его словно ветром сдуло.*

Do postawy wystraszonego nawiązują jeszcze frazeologizmy: *отсиживаться (сидеть) в кустах; прятаться (уходить) в кусты; отсиживаться в окопах; сидеть и не высовываться; прятаться за широкой спиной; прятаться за чужие спины; прятаться (держаться) за мамину юбку (мамины юбки)*. Istotne są też odczucia związane z sercem: *аж сердце екнуло от страха; сердце обрывается (отрывается, падает); сердце (в груди, внутри) оборвалось (оторвалось); сердце уходит в пятки; сердце не на месте; сердце трясется*. W niektórych z frazeologizmów komponent *сердце* zamieniany jest komponentem *душа*: *душа в пятки уходит (ушла); душа в пятках; душа в пятки; душа не на месте*. Istnieje także frazeologizm gwarowy *душа в носе*, posiadający znaczenie ‘odczuwać strach, bać się czegoś’.

Przytoczone frazeologizmy ujawniają, iż strach zakłóca nie tylko właściwe funkcjonowanie ludzkiego organizmu, ale także wywołuje zmiany w świecie wewnętrznym człowieka. Eksplikacją tych przemian jest obraz duszy zajmującej nietypowe położenie w organizmie ludzkim. Jak podają wierzenia, dusza może znajdować się w piersi, brzuchu, głowie, dołku pod mostkiem, brzuchu czy sercu człowieka. Przesunięcie jej aż do pięt, a więc najniżej położonego punktu w ludzkim ciele, związane jest z sytuacją ocenianą negatywnie. Stan taki można interpretować w dwojaki sposób. Po pierwsze, dusza w piętach oddala się od Boga, od którego pochodzi i któremu jest przeznaczona. Po drugie, nietypowe umiejscowienie jej zakłóca pewien ustalony ład w świecie wewnętrznym człowieka.

Na marginesie warto zaznaczyć, iż komponenty *сердце* i *душа* odnoszą się do religijno-antropomorficznego kodu kultury, wskazującego na kompleks wyobrażeń związanych z duszą i sercem jako ośrodkami życia duchowego oraz emocjonalnego człowieka. Ustabilizowane jednostki językowe nawiązują do koncepcji harmonii, naruszenie której oznacza zmianę ustalonego porządku, wyrażającego się w zajęciu przez wymienione organy uczuć nietypowego dla nich miejsca (*не на месте, в носе, в пятках*). Strach w językowym obrazie świata wpisuje się więc w metaforę dysharmonii korelującą z uczuciem wewnętrznego dyskomfortu.

Kontynuując problem motywacji jednostek frazeologicznych, należy podkreślić, iż istnieją jeszcze inne frazeologizmy odnoszące się do fizycznych, a nawet fizjologicznych odruchów człowieka odczuwającego strach. Do potrzeby defekacji nawiązują frazeologizmy: *медвежья болезнь; навалить (наделать) полные штаны (в штаны); очко жим-жим; очко жмет; очко играет на мину; очко заработало (работает)*. Paremie ukazują, iż tchórzliwy człowiek wszystko wyolbrzymia i niewłaściwie interpretuje, nie ocenia rzeczywistości realnie i obiektywnie: *небо в овчинку кажется; живет, как заяц на слуху; тележного скрипу боится; у страха глаза велики; от страха и муха слоном покажется; трусу, что ни серо, то и волк; барана стригут, а у козы поджилки трясутся; на мышку и кошка зверь; для мышку сильнее кошки зверя нет*. Niektórzy ludzie boją się nawet z błahego powodu: *пуганая ворона и куста боится; кого медведь драл, тот и пня боится*. Przysłowia przeciwstawiają tchórze człowiekowi odważnemu, akcentując w ten sposób doniosłość cechy, jaką jest odwaga i po-

tępiając, wyśmiewając tchórzostwo: *на смелого собака лает, а труса кусает; смелый побеждает, а трус погибает; трус умирает тысячу раз, а смелый – один раз; храбрый побеждает, а трус погибает; русский солдат не знает преград; смелому длинная шапка не нужна; сто малодушных не заменят одного храброго.* Człowiek tchórzliwy często tylko słowami potrafi zapewnić o swojej odwadze, nie potwierdzając jej adekwatnymi czynami: *трусливая собака громко лает; всяк трус о храбрости говорит; на словах-то он храбрится, а на деле и лягушки боится; на словах-то он города берет; мысли Наполеона, а душа заячья.* O takiej osobie mówi się: *воевать тебе на печи с тараканами; сидел бы ты дома, точил веретена.*

Rosyjskie paremie głoszą mądrość, iż odwagę i męstwo należy przejawiać we właściwym momencie, odwaga poniewczasie nie jest nic warta: *после боя много храбрых; после боя много героев; после драки кулаками не машут.* Przysłowia negatywnie oceniają bojaźliwość i twierdzą, że prawdziwe życie oraz wielkość człowieka polegają na umiejętności „patrzenia prosto w oczy” sytuacjom trudnym, złożonym, składającym się jednak na ludzkie życie: *страх хуже смерти; где робость, там и пропасть; страх – худший враг; врага бояться – без головы остаться; гляди прямо страху в глаза – и страх смигнет; глядеть в лицо опасности; не бойся смерти, если хочешь жить; смерти бояться – на свете не жить.* Tylko ludzie odważni są zdolni do postępowania w określony sposób, przejawiają aktywność i podejmują różnorodne działania: *лучше смерть в бою, чем позор в строю; кто смел, тот и на коня сел.* Odwaga warunkuje sukces i szczęście: *удача – спутник смелого; смелый находит там, где трус теряет; где отвага, там и победа; смелость города берет; трус пулю затылком ловит, а смелый ее обходит; кто духом пал, тот пропал.*

Zaprezentowany materiał ukazuje ścisły związek języka z naiwną wiedzą o uczuciu strachu. Próba usystematyzowania danych lingwistycznych dowodzi, iż większość czysto fizycznych symptomów uczuć uzyskuje językową eksplikację w postaci frazeologizmów. Paremie natomiast uzupełniają powstały w ten sposób obraz o potoczne sądy dotyczące doniosłości cechy, jaką jest odwaga, i jednoznacznego potępienia strachu.

Bibliografia

- Александрова З. Е. (1995), *Словарь синонимов русского языка*, Москва.
- Апресян В. Ю., Апресян Ю. Д. (1993), *Метафора в семантическом представлении эмоций*, «Вопросы языкознания», № 3.
- Апресян Ю. Д. (ред.) (1997), *Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*, Москва.
- Аристова Т. С., Ковшова М. Л., Рысева Е. А., Телия В. Н., Черкасова И. Н. (1995), *Словарь образных выражений русского языка*, В. Н. Телия (ред.), Москва.
- Баранов А. Н., Добровольский Д. О., Киселева К. Л. (2007), *Словарь-тезаурус современной русской идиоматики*, А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский (ред.), Москва.

- Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. (1998), *Словарь русской фразеологии. Историко – этимологический справочник*, Санкт-Петербург.
- Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. (2009), *Словарь фразеологических синонимов русского языка*, Москва.
- Borek M. (1999), *Przydatki wyrażające dyskomfort psychiczny w języku rosyjskim w konfrontacji z językiem polskim*, Katowice.
- Borek M. (2001), *O wyrażaniu uczuć i emocji*, [w:] *Język w komunikacji*, G. Habrajska (red.), tom 2, Łódź.
- Буянова Л. Ю. (2003), *О концепте душа как единице русской ментальности: специфика вербальной экспликации*, [w:] *Русистика и современность. Языкознание 3*, M. Bobran (red.), Rzeszów.
- Булыгина Т. В., Шмелев А. Д. (2000), *Перемещение в пространстве как метафора эмоций*, [w:] *Логический анализ языка. Языки пространств*, Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина (ред.), Москва.
- Buttler D. (1967), *Koncepcje pola znaczeniowego*, „Przegląd Humanistyczny”, № 2.
- Даль В. И. (1997), *Пословицы, поговорки и прибаутки русского народа*, Санкт-Петербург.
- Ермола В. И. (1994), *К выделению семантических полей фразеологических единиц*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI*, Warszawa.
- Федоров А. И. (ред.) (1983), *Фразеологический словарь русских говоров Сибири*, Новосибирск.
- Федоров А. И. (ред.) (1995), *Фразеологический словарь русского литературного языка конца XVIII-XX вв.*, Москва.
- Галаванова Г. А., Сороколетов Ф. П. (ред.) (1963), *Словарь современного русского литературного языка*, том 13, Москва-Ленинград.
- Словарь русского языка в 4-х томах*, А. П. Евгеньева (ред.), Москва 1981-1984.
- Krawczyk A. (1989), *Język źródłem wiedzy o człowieku*, [w:] „Etnolingwistyka” 2, J. Bartmiński (red.), Lublin.
- Кузнецов С. А. (ред.) (2003), *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург.
- Lakoff G., Johnson M. (1988), *Metafory w naszym życiu*, przeł. T. P. Krzeszowski, Warszawa.
- Maćkiewicz J. (1999), *Co to jest „językowy obraz świata”*, [w:] J. Bartmiński (red.), „Etnolingwistyka” 11, Lublin.
- Маслова В. М. (1999), *Связь мифа и языка*, [w:] *Фразеология в контексте культуры*, В. Н. Телия (ред.), Москва.
- Mikołajczuk A. (1996), *Kognitywny obraz gniewu we współczesnej polszczyźnie*, [w:] „Etnolingwistyka” 8, J. Bartmiński (red.), Lublin.
- Nowakowska-Kempna I. (1995), *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prologomena*, Warszawa.
- Nowakowska-Kempna I. (2000), *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Część II. Data*, Warszawa.
- Петрухин В. Я., Агапкина Т. А., Виноградова Л. Н., Толстая С. М. (ред.) (1995), *Славянская мифология*, Москва.
- Sperling A. P. (1995), *Psychologia*, przeł. M. Bardziejewska, M. Czub, B. Moderska, J. Modreski, P. Ognik, Poznań.
- Шмелев А. Д. (2000), «Широта русской души», [w:] *Логический анализ языка. Языки пространств*, Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина (ред.), Москва.
- Шмелев А. Д. (2002), *Русская языковая модель мира. Материалы к словарю*, Москва.
- Шмелев А. Д., *Строение человека в свете данных русского языка*, www.unc.edu/depts/seelrc/alexei_shmelev_abstract.htm.
- Токарев С.А. (ред.) (1980), *Мифы народов мира. Энциклопедия*, Москва.

- Tokarski R. (1983), *Uwagi o semantycznych mechanizmach zmian metaforycznych*, [w:] *Studia o metaforze II*, M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska (red.), Wrocław.
- Ушаков Д. Н. (ред.) (1940), *Толковый словарь русского языка*, том IV, Москва.
- Wierzbicka A. (1999), *Jezyk – umysl – kultura*, Warszawa.
- Войнова Л. А., Жуков В. П., Молотков А. И., Федоров А. И. (1978), *Фразеологический словарь русского языка*, А. И. Молотков (ред.), Москва.
- Зеленин Д. К. (1991), *Восточнославянская этнография*, Москва.
- Zimbardo P. G. (1999), *Psychologia i życie*, przeł. E. Czerniawska, J. Luczyński, J. Radzicki, J. Suchecki, red. naukowa Kurcz I., Wojciszke B., Warszawa.
- Зимин В. И., Спириин А. С. (1996), *Пословицы и поговорки русского народа*, Москва.
- Жуков В. П. (1998), *Словарь русских пословиц и поговорок*, Москва.
- Жуков В. П., Сидоренко М. И., Шкляр В. Т. (2005), *Толковый словарь фразеологических синонимов русского языка*, Москва.

Summary

Agata Piasecka

The linguistic explication of the feeling of fear in the Russian language

The article is an attempt to present the linguistic explication of the feeling of fear in the Russian language. As it was proved by the linguistic data, the lexeme 'fear' ('страх') has several synonyms with different semantic value, such as 'тревога', 'ужас', 'паника'. The feeling itself can be caused by real or irrational circumstances treated or estimated by the subject as threat.

The paper analyses the expressions, phraseologisms and proverbs related to the feeling of fear. They present how the word 'fear' ('страх') is used in the language and on its semantic level. What is more, the phraseologisms prove that the majority of physical symptoms of the feeling 'fear' obtain their linguistic explication. Proverbs complete the received picture with the colloquial judgments about the importance of courage and the disapproval of fear.